

Vári Fábián László

Ereimben az idő

Oly vén vagyok már, mint a tenger.
Anyám szikla volt, apám a szél.
Ereimben az idő zizeg csak,
vésztartalékra hűtve a vér.

Anyám elfogyván sivatag lett.
Lépkedek rajta, úgysem lelem.
De fogaim közt felsikolt néha,
ha homokká lett testét eszem.

Apám nélkül egy holt víz a tenger,
ezért nem szűnhet ő soha.
Fuvolázik, ha éppen szerelmes,
s ha bósz – bűg, mint az orgona.

Én meg... tán váltott gyerek voltam.
Nem fogott semmi nevelés.
Mikor az enyéim eljöttek értem,
nyakamnak udvarolt épp a kés.

Lassan kölykeim szemei nyílnak.
Vadásznak. Felhajtják párjukat.
Újra indul a szerelem-évkör,
hogy létrehozzák majd másukat.

A Föld meg csak kereng billió éve,
mintha úzná az Isten ostora.
Részegült rovar jár úgy a fényre,
míg belobban szárnya hímpora.

Valami felséges feromon hívja.
Már zümmögésén is hallani.
S mikor a lámpa utolsót villan,
unottan lecsapja valaki.

Arany János cseresznyefabotja¹

Kultúránk csodái

„Műveld a csodát, ne magyarázd!” – adta fel Nagy László a leckét valamikor, még a pokolba kívánt diktatúrák idején. Márványlapra méltó erkölcsi intelem ez a javából, maga az alkuképtelen és megvesztegethetetlen igazság. Jelentésének térbeli kiterjedéseit és közösségre szabott korlátait egyaránt érzékeljük, és nyomában folyton ott kúszik a kétely: csak teremjen rá ember, aki bátor megfogadni, képes végrehajtani. S bár tudjuk, a költő csodaművelésének óhaja az ember szellemi tevékenységének egészére vonatkozik, én most a költészetre, a művészetre irányítom a felszólítást, mert szállóigévé lett mondásával Nagy László nem trükkökkel manipulált, szemfényvesztő mutatványokra biztatott. Azokat a pályatársakat szólította, akikről feltételezte, hogy ismerik, s használni tudják még az ősi ígéket. Szájuk tiszta, szándékukban eltökéltek, akár az ószövetségi proféták, általuk megszólalhat az Isten is.

Nagy László követői közül ilyen természetű szózatot segített világra a Petőfi sírját rázó Utassy József szája, de a *Zúg márciussal* egyrangú a pályatársaihoz írott *Cantata profanája* is. És – kétségtelenül – ezen a nyelven fújt riadót a másik József – Ratkó – a sok millió meg nem született magzatért, halott halottainkért, akiknek hiányát ma is nyögi a magyar társadalom. De számon tartjuk a Kilenczek költőcsoport tagjait, akik a '80-as évek elején – mert homlokukra nem írhatták – a fentebb idézett Nagy László-i meghagyással szentesítették az általuk alapított költői díjat. A napkorongot ábrázoló plakett köriratát betűzve ekkor szembesültünk újra az ismerős paranccsal: „Műveld a csodát, ne magyarázd!” S ebben a viszonylatban mi az a negyven esztendő, aminek előtte a fenti mondat leíratott? Egy közepes fuvallat csupán, ám a túlélésre berendezkedett emberi elme amennyire lassú a teljesítésben, pont annyira serény a feledésben. Legyen bár így, valakinek ki kell mondani, hogy a csoda akkor sem maradhat el. Csoda nélkül nincsen hit, nincs remény.

De hát mi is az a csoda? A közbeszédnek és egyes sajtótermékeknek gyakorta visszatérő témája, ám a közérdeklődésre feltálatl esetekről többnyire ki szokott derülni a csalás. Egy igaz ember élt ez idáig a földön, aki – indokolt esetben, sohasem saját dicsőségére – valóban képes volt a csodára. Szaporított ételt és italt, járt a tengeren, vakokat, bénákat, leprásakat, megszállottakat gyógyított,

¹ Elhangzott 2014. január 19-én Szatmárcsekén, a magyar kultúra ünnepén.

oszlásnak indult halottakat hívott vissza az életbe, mert bírta az Atya bizalmát, érezte és alkalmazta mindenható erejét. Kétkedők és hitetlenek egyre firtatják ma is: hol voltak akkor a természet törvényei? Nos a természet törvényei egy náluk is magasabb hatalom akarata szerint ilyenkor rendre a kispadra kényszerültek. Ki vonná kétségbe, hogy ez az ember Isten fia volt, és annak mondatik ma is?

De térjünk vissza a bibliai időkből a jelenbe, s kérdezzük meg akár önmagunktól: a mi Kárpát-medencei létünk, mindenki másétól elütő, nemzetmegtartó nyelvünk, kultúránk vajon nem maga a csoda? Hány nép, hány kultúra tűnt el körülöttünk, hányszor zuhantunk már-már eszméletlenül a történelem padlójára, hányszor jutottunk leigázva, megfogyatkozva és szétszórva nálunk erősebb, gátlástalan népek karmaiba? S végül: a herderi jövendölés – amely talán már több ízben is elindult a beteljesülés kitaposott útján, és határideje már vagy negyven esztendeje lejárt – mitől hőkölt meg valahol félúton?

Herder még le sem hunyta a szemét, megszületett Kölcsey, nemzeti himnuszunk atyja, nemzettudatunk egyik örökös támasza. Kevéssel később látta meg napunk világát Széchenyi, a legnagyobbknak mondott magyar, aztán jött Vörösmarty, a *Szózat* embere, majd Kossuth, aki megüzente, a Toldit ébresztő Arany, aki meghallotta, s valamivel később Petőfi, aki fegyelmetlen nemzetét meg is eskette a szabadságra. Akárhogyan is számolunk, a magyar szellem hat hatalmas személyiséget hívott az élvonalba mindössze két erős évtized alatt. Más népeknek egy század sem lehet elég ennyi nagyság felvonultatására, de a reformkor magyarjainak, akik már csak hírből vagy abból sem ismerték a csodát, nem volt mire várniuk. Hol tettünk szert a megújulásnak ily hihetetlen képességére?

Ha magunktól eddig nem tudtuk volna, Thomas Manntól, az európaiától megtanulhatjuk, hogy mélységes mély a múltnak kútja. De legalább ennyire mély, szinte a bibliai időkből eredően mérhetetlen a magyar múlt is. Azt illetően pedig, hogy kultúránk gyökerei e mélység mely rétegeiben, mely elágazásaiban erednek, milyen ősforrások éltető ereiből táplálkoznak, inkább csak sejtéseink lehetnek. Nézzünk hát bele a kút tükrébe, s keressünk néhány lépésálló szárazulatot, kapaszkodót, melyek által visszajuthatunk – mondjuk – a magyar vers bölcsőhelyéhez.

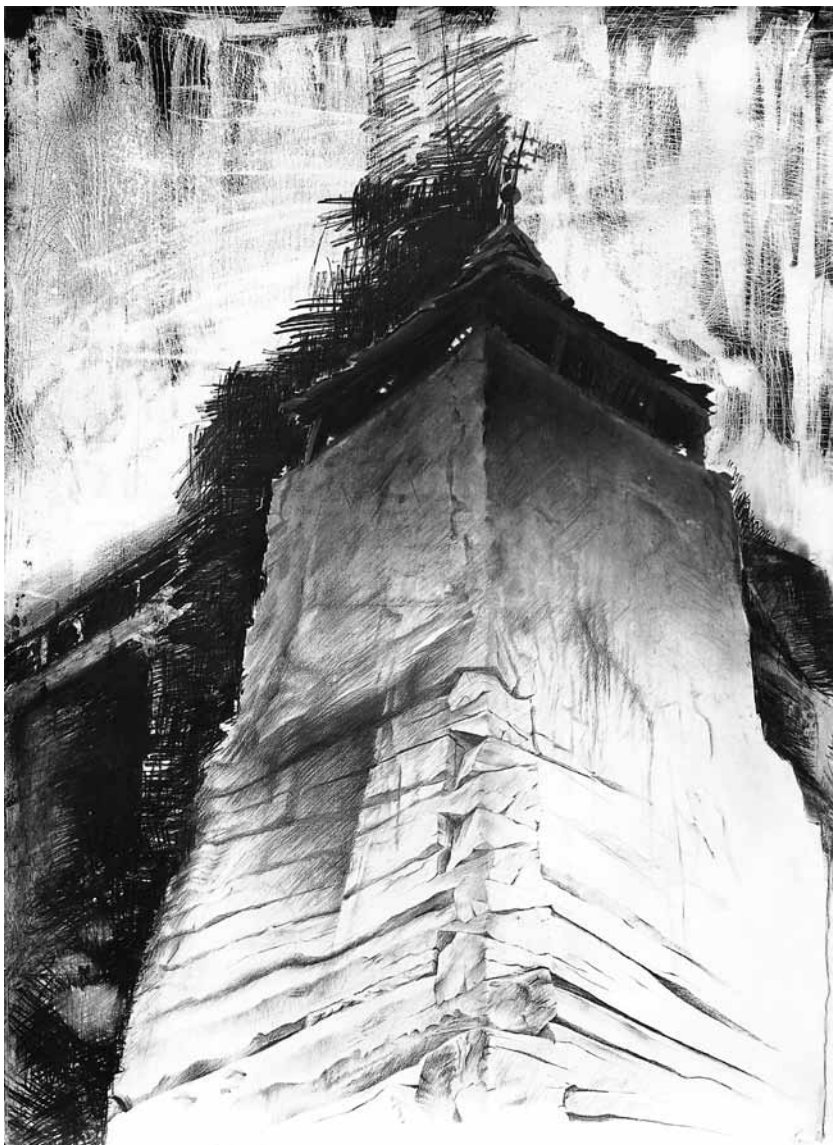
Ilyen kapaszkodónak tűnik az első ismert magyar vers, a latin nyelvű Mária-himnuszról fordított *Ómagyar Mária-siralom* is. Titkait fürkészsze első elemzőinek egyike, a nagy Horváth János úgy véli, hogy „Az ismeretlen átdolgozó... Mint jó ismerősre találhatott rá a latin himnusz alliterációira, s megduplázta azokat a betűrímmel gazdagon élő ősi magyar énekek hagyománya szerint: »Világ világa, Virágnak virága!« – Majd megfogalmazza a következtetést -: „Az ősi magyar vers és a latin himnusz »misztikus nászá«-ból így született meg a magyar poézis.”

Misztikus nász. Van ilyen egyáltalán? Lennie kell, ha egyszer leíratott. Jusson eszünkbe – hogy példát is említsek – eredetmondabeli ősanyánk, Emese álma vagy a nagyszentmiklósi aranykancsó szürreális ábrázolású intim jelenete. A fogalom mindkettőt tökéletesen lefedi. De a kultúrák – esetünkben a pogánynak mondott, ázsiai gyökerű ősmagyar és az európai keresztény – összeborulásának is ez lehet a kulcsa, ez a modellje, ez a bizonyos misztikus nász. Ennek igaznak kell lennie, akár valóban történt ilyen, akár mítoszteremtő elménk produktuma csupán, de a valószínűleg évszázadokig tartó nagy, szent pillanat már sohasem érhető tetten. Itt van azonban az utód, a magyar kultúra, amely mindkét szülőtől megkapta a genetikai kódokat, ám azok egymással szembeni dominanciája mindenkor a korszellem függőségében ingadozott. Ingadozik továbbra is, olykor el is halványodhat, de nem sorvadhat el egyik jellegzetesség sem a másik javára. S ennek megfelelően kettősségét a magyar kultúra megőrizte és megtartotta akkor is, amikor a középkori politikai beháborúk háttérzajaként a két világnézet többször is összecsapott fölötte, s akkor is, ha könnyűvérűség-re csábító vagy megújító képességű idegen hatások környékeztek.

De – Berzsenyink szerint – mindenképpen a lélek s a szabad nép szerencsés együttállása kellett ahhoz, hogy a magyar alkotószellem csuda dolgokat teremtsen.

Én hajlamos vagyok csodának tekinteni minden tökéleteshez közelítő műalkotást. Ezért lesznek lábaim lépésképtelenné Munkácsy nagyvásznai előtt, csak felajzott szemem cikázik a tökéletesre méretezett kompozíciós térben egyik alakról a másikra, akiknek az aranyecset adott örök életet. De oldódik a kötés hamarosan, mert felzengnek a libanoni egek, s röpít máris egy újabb varázs az eszelősnek mondott Csontváry felé. A zarándokok, a cédrusoknál táncba lendült szellemalakok közt jó lesz majd nekem... Meghaltam, vagy csupán magamon kívül botorkálok? Ki szólongat engem ebben az állapotban? Kondor Béla bánatos angyalai vannak itt, ők szedegetik homlokomról a láz virágait. Megérdemlik, hogy velük együtt a mélybe vessem magam. Nem. Fölfelé tekintek inkább, s kettesével kapkodom a lépcsőket a Nemzeti Galéria kupolacsarnoka felé, ahol az ifjabb Szervátiusz hírből már ismert csodáját sejtem. De lábam ismét elnehezül, idegeim lefagynak. Az üvegkupolán át betörő fényben fehéren izzik a trón, ám ölében a dálnoki székeltyt már hiába keresem. Csatlakozott – bizonyára – a Hadak útján lovagló őseihez, ezért üres a szék, azazhogy – mégis elfoglalta már valaki. Bátorságot gyűjtök, hogy a rettenet átvilágított szemgödreibe nézzek, s akkor döbbenek rá: a szemközt trónoló úr maga a nagyságos halál. Ó, Istenem, vedd előlem e pohárt! S megrendül mellkasomban a lélek, mert hangol már Liszt Ferenc égi zenekara, s szaggatottan liftezni kezd belsőmben valami. Megborzongok aztán, mert érzem a világ gerincén végigsöprő hideget. Vacog köröttünk az atmoszféra, mintha az úrbéli Szibéria készülne földünkre szállni, pedig csak Bartók barbár akkordjai verik a jeges tengerek hátán a habot. Ó, eposzvarázsló Arany János, kinek keze híján csak cseresznyefabotját csókolhattam, látod, már megint vérzik az égalj. Jöjj és csillapítsd, vond ba-

kacsinba, ha maradt még körülted némi fekete posztó, nyugtasd meg a háborgó lelkeket. S ne fújja a kürtöt ez után, ne riogasson engem már Ady se. Legfeljebb József Attila böködhetné oldalam, aki a csodáknak nálam is nagyobb bolondja volt. Az ő kedvéért még csizmát rántanék, s felövezvén magam elindulhatnánk egy utolsó, téli határjárásra, de ettől sem lenne teljes a csodák regisztere. Nem baj. Nagyszerű érzés a csodák gyönyörétől halni, de újjászületni bennük sokkalta csodálatosabb.

Museum object in 2600 (1982)